

УДК 658.2:65.011.4(005)

ОСНОВНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІПШЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МАТЕРІАЛЬНО-РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

*В.С.Шебанін, доктор технічних наук, професор
Миколаївський державний аграрний університет*

Розвиток розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва зумовлюється значною мірою рівнем забезпечення ефективного використання та оновлення виробничого потенціалу. Зважаючи на безпосередню участь у виробничій діяльності великої кількості різного видового складу засобів виробництва, їх органічну сутність, функціонально-технологічні завдання, терміни використання та способи оновлення, формування матеріально-ресурсного потенціалу виробничо-господарських структур або галузей потребує системного підходу. Тут забезпечується збалансоване поєднання всіх його складових. Організуючим початком безперервного здійснення цього важливого процесу має стати нормативна науково обґрунтована база визначення потреби та якісного складу кожного виду засобів виробництва, яка спрямовується на вирішення продовольчої проблеми, одержання передбачених обсягів конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції.

Нормативи основних і оборотних виробничих засобів за видовим складом можуть бути визначені на 1 га ріллі в рослинницьких галузях та на голову окремих видів худоби і птиці у тваринництві.

На їх основі розраховуються перспективні потреби продуктивної потужності та вартісні показники будівель і споруд для виробництва та зберігання сільськогосподарської продукції. Визначається також потреба в натуральному виразі та у вартісній формі на закладання нових багаторічних насаджень та їх реконструкцію.

Беручи до уваги перспективну потребу в тракторах та інших сільськогосподарських машинах і знаряддях з урахуванням їхньої потужності, необхідно обґрунтувати нормативи потреби всіх видів технічних засобів на 1 га посівної площі кожної культури. Визначення потреби названих та інших елементів виробничих засобів слід здійснювати з урахуванням положень існуючої методики розробки нормативів основних фондів.

Для планування потреби сільськогосподарського виробництва, його окремих галузей та виробничо-господарських структур матеріально-ресурсного потенціалу вихідними положеннями має стати забезпечення належного рівня виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції з урахуванням застосування сучасних ресурсозберігаючих технологій. Тут поряд з нормативним методом використовують й інші методи визначення потреби у виробничих ресурсах, зокрема екстраполяції, вибіркового обстежень, прямого розрахунку тощо [1].

Як вказувалося вище, формування, використання й оновлення матеріально-ресурсного потенціалу залежить від можливостей забезпечення цього процесу інвестиційними коштами. Джерелами інвестицій виробничо-правових структур є їх власні кошти, банківські кредити, бюджетні надходження, кошти зарубіжних інвесторів тощо. Безумовно, основним джерелом капітальних вкладень мають бути власні кошти, які виділяються з прибутку, одержаного від господарської діяльності, а також суми амортизаційних відрахувань від реалізації основних засобів, надходження від продажу акцій інвесторів та інші джерела.

У нинішніх умовах розвитку деструктивних процесів, що призвели до руйнування матеріально-технічної бази аграрного виробництва, різкого згортання інвестиційної діяльності та посилення обмежень можливостей нарощування капітальних вкладень, особ-

ливого значення набуває правильний вибір напрямів ефективного використання засобів виробництва, першочергового оновлення найбільш активних їх елементів. Це стосується насамперед сільськогосподарської техніки, зокрема поставки нових силових і робочих машин. При цьому важливо запобігти диспропорції у забезпеченні господарських формувань енергетичними засобами та сільськогосподарськими машинами [2]. Аналіз багаторічних даних щодо вартісного співвідношення силових і робочих машин, яке тривалий період спостерігається в аграрній сфері, показав, що воно характеризується як 1:1,5-1,6. Практика ж передових господарств і економічні розрахунки переконливо доводять, що це співвідношення має становити 1:2-2,5. Це дає змогу продуктивніше використовувати трактори та інші види силових машин у сільському господарстві.

Різке скорочення машинного парку, зокрема тракторів, зернозбиральних, кормозбиральних, картоплезбиральних та інших комбайнів, а також землеобробних, посівних та ряду інших технічних засобів, що призвело до зниження більш як удвічі технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва, вимагає значного підвищення рівня використання кожної машини, організації роботи технічних засобів у напружені періоди у дві зміни. Тільки за рахунок скорочення простоїв з організаційних і технічних причин, максимального використання потужних тракторів, особливо за рахунок раціонального комплектування агрегатів, широкого застосування тракторного парку на транспортних роботах можна підвищити їх річний виробіток у середньому майже на чверть і разом з тим скоротити амортизаційні відрахування на одиницю роботи.

З метою підвищення ефективності використання технічних засобів важливо застосовувати стимулюючі госпрозрахункові методи організації роботи механізаторів у сільськогосподарських структурах. Особливого значення набуває широке застосування прогресивних методів технічного обслуговування тракторів та інших технічних засобів, що, як переконує практика, забезпечує збільшення середньодобового виробітку машин на 12-15%, а коефіцієнт їх технічної готовності підвищує на 6-10%. До того ж, тут

досягається зниження витрат коштів на ремонт і технічний догляд тракторів та інших сільськогосподарських машин. При дефіциті виробничих засобів важливо забезпечити постійне підтримання високого коефіцієнта технічної готовності машинно-тракторного парку за рахунок проведення якісних ремонтних робіт і технічних доглядів. Це пов'язано з необхідністю створення у системі сільськогосподарської машинобудівної індустрії потужної бази для виробництва запасних частин і агрегатів, що дасть змогу розширити технологічні обсяги механізованих робіт наявними технічними засобами.

Для поліпшення організації використання матеріально-ресурсного потенціалу, насамперед його основних видів, зокрема машинно-тракторного парку, необхідно визначити рівень його ефективності, користуючись при цьому системою вартісних і натуральних показників. Беручи до уваги, що виробничі засоби впливають на обсяги виробництва, розмір затрат праці та коштів на одиницю земельної площі й одиницю продукції, на її якість та величину доходів сільськогосподарських структур, їх економічну ефективність використання можна характеризувати даними про обсяги виробництва рослинницької і тваринницької продукції в натуральному виразі в розрахунку на площу земельних угідь і у вартісній формі на 1 грн. основних фондів. Важливим показником їх ефективності є рівень затрат праці на одиницю виробленої продукції в рослинницьких і тваринницьких галузях, або зворотний її показник — обсяг виробленої продукції на одну людино-годину та на одного середньорічного працівника.

Цими показниками вимірюють продуктивність праці, яка належить до головних вимірників ефективності суспільного виробництва.

Використовують також й інші показники ефективності виробничих засобів, зокрема собівартість продукції та грошово-матеріальних витрат на 1 грн. валової продукції, обсяг валового і чистого доходу на 1 га сільськогосподарських угідь, на 1 га орних земель, на 1 грн. основних виробничих фондів та ін. Названі показники тісно пов'язані і в сукупності характеризують результати взаємодії і впливу різних чинників на рівень економічної ефективності вико-

ристання основних виробничих засобів. На практиці при визначенні ефективності використання основних виробничих засобів здебільшого користуються тільки частиною їх, які належать до визначних, тобто головних показників, утворюючи відповідну систему натуральних і вартісних показників. До них відносять обсяг виробленої сільськогосподарської продукції в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь і орних земель, її вихід на 100 або 1000 грн. вартості основних виробничих фондів. Цей показник характеризує фондовіддачу, хоч він і визначається за первинною балансовою, а не залишковою вартістю основних фондів. У виробничій діяльності при визначенні ефективності використання виробничих засобів особливе значення мають показники зниження собівартості продукції та підвищення продуктивності праці, зумовлені приростом основних фондів. Розрахунки виходу обсягів валового і чистого доходу на 1 га сільськогосподарських угідь і на 1 га орних земель, а також на 100 або 1000 грн. вартості основних виробничих фондів і оборотних коштів належать до числа основних показників визначення економічної ефективності використання матеріально-ресурсного потенціалу сільськогосподарського виробництва.

Слід відмітити, що для визначення економічної ефективності основних виробничих фондів необхідно зробити розрахунки, що характеризують їх з кількісної сторони, тобто визначити, яка вартість цих засобів припадає на 1 га сільськогосподарських угідь і на 1 середньорічного працівника. Цими показниками визначають відповідно фондооснащеність сільськогосподарського виробництва і фондоозброєність праці.

При аналізі ефективності використання основних виробничих фондів, зокрема технічного оснащення сільськогосподарських формувань, важливо встановити структуру технічних засобів, видовий склад машинно-тракторного парку, відповідність сільськогосподарських машин вимогам виробничої діяльності господарств, ефективність використання техніки у кожному організаційно-правовому формуванні. Пошуки шляхів підвищення ефективності використання тракторів, зернозбиральних комбайнів, інших сільськогосподарських машин належать до основних завдань аналізу виробничих засобів [1].

Тільки на основі поглибленого аналізу стану використання основних виробничих фондів, рівня фондооснащеності виробництва і фондоозброєності праці, технічного забезпечення й ефективності використання машинно-тракторного парку можна обгрунтовано вирішувати питання оновлення матеріально-ресурсного потенціалу кожної організаційно-правової виробничої структури. Важливість і складність вирішення цієї невідкладної проблеми на сучасному етапі переходу до ринкової економіки зумовлюється критичним рівнем зношення технічних засобів, недостатньою виробничою потужністю нинішньої мережі вітчизняних сільськогосподарських машинобудівних заводів забезпечити високі темпи нарощування випуску сучасних машин і знарядь для агропромислового комплексу, істотного фінансового обмеження сільськогосподарських товаровиробників щодо придбання тракторів, комбайнів та інших технічних засобів.

ЛИТЕРАТУРА

1. Підлісецький Г.М., Гарасим П.М., Герун М.І. та ін. Основні виробничі фонди сільського господарства: ефективність, оновлення, оцінка. - К.: Урожай, 1995.
2. Формування виробничого потенціалу та ринку засобів виробництва/ За ред. П.Т.Саблука, В.Г.Більського.-К.:Урожай, 1993.